

CONTRIBUȚII LA STADIUL CERCETĂRILOR PRIVIND ISTORIA TÂRGU-JIULUI

Niculina Bîrsan

Înainte de nașterea statelor feudale românești de la apus, sud și răsărit de Carpați, pe văile râurilor existau mici formațiuni locale conduse de cnezi și voievozi. O astfel de “țară” s-a născut și în zona Gorjului de azi, numită Litua sau Tara lui Litovoi Voievodul. Prezența unui organism politic a constituit pentru întreaga regiune un factor de echilibru nu numai politic ci și economico-administrativ; acum, probabil, vor lua naștere germeii viitoarelor așezări înfloritoare din ținutul nostru. Fie că era voievod, cneaz ori majores terrae, cert este că în jurul reședinței sale cu timpul s-au format puncte de schimb a mărfurilor din regiunea Olteniei de nord.

Așa vor fi stat lucrurile și cu urbea de pe Jiu, care apare pentru prima oară menționată într-un document din vremea lui Mircea cel Bătrân, respectiv hrisovul din 23 noiembrie 1406¹, fără a se specifica numele de Târgu-Jiu.

Așezarea de pe malul stâng al râului Jiu va polariza vreme îndelungată negustorii de peste munți ori cei veniți de pretutindeni². Împrejurările istorice și-au pus amprenta și asupra evoluției ulterioare a orașului, care deși atestat în documentele veacului al XV-lea n-a căutat statutul de centru urban decât mai târziu, în vremea lui Mihai Viteazul, fiind menționat în documentul din 22 iunie 1597³.

Istoricul acestei așezări care a trecut prin toate cele trei faze: sat, târg, oraș îl cunoaștem azi datorită strădaniei iubitorilor

de carte care cu râvnă au cules din slovele timpului informații pe care le-au condensat în lucrări de excepție fără de care istoriografia temei ar fi săracă.

Pentru posteritate, vremurile care au trecut peste oraș au lăsat un număr mare de documente care oglindesc crâmpiele din viața agitată a acestor pământuri. O mare parte din aceste materiale se află astăzi la Arhivele Naționale, în colecțiile Academiei Române, la Arhivele Naționale Filiala Gorj dar și în fondul Muzeului județean Gorj. Sunt hrisoave, acte de danie a unor domni și boieri, acte de vânzare-cumpărare dar și foi de zestre scrise în slavonă sau cu slove chirilice.

Primele materiale închinat istoriei Târgu-Jiului le datorăm neobositului dascăl gorjean Alexandru Ștefulescu care prin cercetările sale a oferit istoriografiei românești două lucrări peste care nu se poate trece în abordarea acestei teme a orașului și a începuturilor sale. Acestea, adevărate deschizătoare de drum pentru cei pasionați de trecutul urbei, sunt: “Încercare asupra istoriei Târgu-Jiului”, editată în 1898⁴ și “Istoria Târgu-Jiului”, apărută câțiva ani mai târziu, în 1906⁵, ambele văzând lumina zilei în tipografia unui alt protector al culturii gorjene: Nicu D.Miloșescu.

Prima lucrare, așa cum mărturisește autorul, s-a constituit mai degrabă într-o înșiruire cronologică de documente și inscripții din viața orașului⁶, abia în cea de-a doua, fiind abordată într-o manieră mai sistematizată problematica vieții orașului. Aici, pe parcursul a 17 capitole, autorul descrie originea numelui orașului, poziția geografică, viața sa în trecutul istoric, economia și alte aspecte încheind cu o pleiadă de personalități ale istoriei Gorjului și cu prezentarea Muzeului județean⁷. Bine documentată, lucrarea condensează în paginile ei momente importante din viața orașului, unele editate altele inedite, conținând mărturii pe care istoria scrisă nu le-a păstrat.⁸

Continuând seria lucrărilor închinat pământului natal, Alexandru Ștefulescu publică tot în acești ani “Gorjul istoric și

pitoresc”, o monografie a județului, lucrarea fiind de fapt prin conținutul său un adevărat ghid pentru cei călători pe drumurile Gorjului; în paginile sale găsim și știri referitoare la trecutul orașului.⁹

În perioada dintre cele două războaie mondiale, această problemă a intrat într-un con de umbră și nu înregistrăm decât sporadic apariții de lucrări generale ce fac referire la trecutul Târgu-Jiului. În 1925 a apărut “Calendarul Gorjului”¹⁰, în paginile căruia găsim numeroase informații despre oraș și dezvoltarea sa economică, politică și culturală. Sunt menționate, de asemenea, personalități de seamă din viața orașului și a județului.¹¹

Istorici de seama lui P.P.Panaiteșcu și C.C.Giurescu fac referire în lucrările lor și la orașul nostru încadrându-l în fenomenul urban românesc.¹²

După încheierea celui de-al doilea război mondial, activitatea economică, politică și culturală românească intră pe noi făgașuri și parcă sfidând momentele dificile și accentuata marginalizare intelectuală pornită din partea puterii politice, istoricii scriu, publică și reeditează lucrări de certă valoare științifică pentru istoria neamului.

Astfel vor vedea lumina tiparului corpusurile de documente precum: “Catalogul documentelor Țării Românești, 1369 - 1600”, apărut la Târgu-Jiu în 1947¹³, “Documente privind istoria României”¹⁴ și “Documenta Romaniae Historica”¹⁵, ultimele două fiind publicații ale unor renumiți cercetători ai Academiei Române. În paginile acestor lucrări găsim numeroase documente care fac referire la Târgu-Jiu, inclusiv cele folosite de Alexandru Ștefulescu la început de veac.

În deceniul al VII-lea al secolului nostru, istoricul Dinu C.Giurescu dă istoriografiei românești un izvor foarte important, prin publicarea “Anatefterului, Condica de venituri și cheltuieli a domniei lui Constantin Brâncoveanu”¹⁶.

Tot în această perioadă cercetători gorjeni alcătuiesc și publică lucrări referitoare la dezvoltarea sub toate aspectele atât a

orașului cât și a județului Gorj. Sunt ghiduri turistice care prin prezentarea istoricului așezării încearcă a face o paralelă între trecut și prezent relatând în succesiunea evenimentelor istorice oameni și locuri.¹⁷

În anul 1973 vede lumina tiparului o altă lucrare a lui Dinu C.Giurescu care vorbește despre fenomenul urbanistic românesc.¹⁸

Important pentru Târgu-Jiu este și izvorul cartografic "Harta Țării Românești", publicată la Padova, în 1700, de stolnicul Constantin Cantacuzino, deoarece între cele 22 de orașe menționate, Târgu-Jiul este prezentat ca oraș de seamă al Gorjului. Această hartă a fost valorificată de istoricii Stefan Ionescu și P.I.Panait într-o lucrare închinată domniei lui C.Brâncoveanu.¹⁹

Din veacul al XVIII-lea au ajuns până la noi documentele cartografice alcătuite de austrieci în care sunt menționate numeroase târguri și orașe din Oltenia, printre care și Târgu-Jiu. Este vorba de hărțile lui Schwanz, lui Rigas Velestinli (1797) și lui Specht (1790) în care orașul apare deosebit totuși de lumea satului, existența sa pe drumul comercial către Transilvania favorizându-i dezvoltarea și ferindu-l de decădere și uitare.²⁰

Deși cu o dezvoltare lentă, cu cât se apropie de timpuri moderne, orașul nostru progresează. Un aspect ce ține de dezvoltarea meșteșugurilor acestui oraș îl menționează C.C.Giurescu și Dinu C.Giurescu în "Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi"²¹.

În ultimii ani județul Gorj a primit și o lucrare monografică "Istoria Gorjului"²², autor Vasile Cărăbiș, care tratează într-un capitol special trecutul și prezentul orașelor gorjene, implicit Târgu-Jiul. V.Cărăbiș conchide în paginile lucrării sale că Târgu-Jiul chiar dacă apare în documentul din 1406 sub mențiunea de Jiu, fără a se specifica dacă era sat ori târg, calificativul de târg poate să-l fi avut din secolul al XIV-lea²³. Este posibil, spune autorul, ca așezarea să fi fost "umbrită" o vreme de Dăbăceștii de pe Jaleș, însă după dispariția acestei localități (azi nefiind prezentă în toponimia locală) centrul de greutate al zonei devine așezarea

de lângă Jiu, care la sfârșitul secolului al XVI-lea apare cu numele de oraș.²⁴

Încercând să facă lumină în unele aspecte legate de dezvoltarea orașului, numeroși specialiști, începând cu deceniul al șaptelea al secolului nostru, și-au fructificat strădaniile în numeroase studii și articole referitoare la importante domenii din viața orașului: urbanism, activitate medicală și culturală. Numai frunzărind cele șase numere ale revistei de istorie locală "Litua", publicație a Muzeului județean Gorj, ne dăm seama de efortul depus pentru valorificarea numeroaselor documente din arhivele gorjene.

Din punct de vedere edilitar-urbanistic²⁵ se remarcă activitatea depusă de generalul Gheorghe Magheru (1804-1880) în timpul cât a condus județul Gorj. El va păși împreună cu orașul de pe Jiu spre modernizare prin măsurile care vizau lărgirea și pietruirea străzilor, astfel încât în 1841 sunt pavate cu piatră șapte străzi importante ale orașului. De asemenea, va stabili printr-o hotărnicie teritoriul orașului și chiar va plăti din resurse proprii 28 de galbeni pentru aducerea în Târgu-Jiu a unui cadru medical specializat. Va lua măsuri și în domeniul cultural, contribuind la răspândirea științei de carte și la înființarea unei școli de fete (pension privat).

Un alt edil al Gorjului a fost primarul Vasile Lascăr²⁶ (1852-1907), cel care la cumpăna secolelor XIX-XX va continua activitatea începută de generalul Gheorghe Magheru. În această perioadă va începe pavarea cu piatră cubică a străzilor, construirea unei linii ferate, a Palatului comunal (1875)²⁷.

Odată cu instalarea modernismului în așezarea de pe malul Jiului, autoritățile locale luptă și pentru scoaterea orașului din întunericul nopților. Iluminatul local constituie subiectul unui articol al Elenei Udriște care are în anexă și documentele folosite de autoare.²⁸

Dorind să-și clarifice problemele de ordin teritorial, orașenii își dispută hotarele cu proprietarii pământurilor din jurul

urbei, fapt ce îl va consemna o hotărnicie din anul 1847, valorificată de Elena Udriște.²⁹

Alt aspect important, învățământul, a fost pe larg cercetat de specialiștii gorjeni, numeroase articole venind să întrească imaginea începuturilor de școală din acest oraș.³⁰

Din veacul trecut, prin intermediul mărturiilor scrise, cunoaștem primele demersuri medicale făcute de autoritățile orașului pentru asigurarea sănătății locuitorilor³¹. Aflăm astfel că în 1836 sunt solicitate serviciile doctorului Fritz Moritz Ienichen, protomedic militar de Hațeg, pentru ca în 1840 să vină în oraș doctorul Dimitrie Culcer (1807-1867). La începutul secolului XX, respectiv 1925, existau în Târgu-Jiu un spital, trei farmacii și o drogherie³².

Analizând spusele contemporanilor coroborate cu articolele apărute în presa locală a timpului, putem conchide că perioada de maximă efervescență culturală s-a manifestat în orașul nostru la cumpăna dintre secolele XIX-XX, când oameni de talia lui Iuliu Moisil, Alexandru Ștefulescu, N.D.Miloșescu, V.R.Piekarski ș.a. au creat o atmosferă de emulație spirituală. Cu sprijinul acestor oameni de talent au apărut primele reviste locale ca: Jiul, Amicul poporului, Șezătoarea olteanului și Lumina, în cuprinsul cărora Alexandru Ștefulescu anticipa prin articolele sale lucrările monografice deja menționate³³.

Târgu-Jiul, oraș vizitat de atâția oameni iubitori de carte, istorie și neam, este astăzi centrul economic, politic și cultural cel mai de seamă al Gorjului și unul dintre orașele reprezentative la scară națională și internațională, dat fiind faptul că de aici sfidează timpul opera marelui Brâncuși.

Note

- ¹ Alexandru Ștefulescu, *Istoria Târgu-Jiului*, Tipografia N.D.Miloșescu, Târgu-Jiu, 1906, p.20.
- ² P.P.Panaiteșcu, *Interpretări românești*, Editura Humanitas, București, 1993, p.146.
- ³ Alexandru Ștefulescu, op.cit., p.21; Mihai Viteazul dă"...această poruncă a Domniei mele lui Vâlsan din orașul Târgu-Jiului".
- ⁴ Idem, *Încercare asupra istoriei Târgu-Jiului*, Tipografia N.D.Miloșescu, Târgu-Jiu, 1898.
- ⁵ Idem, *Istoria Târgu-Jiului*.
- ⁶ Idem, *Încercare...passim*.
- ⁷ Idem, *Istoria Târgu-Jiului*, passim.
- ⁸ Dan Neguleasa, Alexandru Ștefulescu (II) în "Litua", nr.II, 1982, p.396.
- ⁹ Alexandru Ștefulescu, *Gorjul istoric și pitoresc*, Tipografia N.D.Miloșescu, Târgu-Jiu, 1904.
- ¹⁰ Jean Bărbulescu, *Calendarul Gorjului*, Tipografia Lumina, Târgu-Jiu, 1925, p.35 și urm.
- ¹¹ Ibidem.
- ¹² P.P.Panaiteșcu, op.cit., p.146; C.C.Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei supt austrieci*, vol.I-III, București, 1944.
- ¹³ Catalogul documentelor Țării Românești, 1369-1600, Târgu-Jiu, 1947, p.70-71, 188, 266, 132, 232.
- ¹⁴ *Documente privind istoria României*, vol.I, veacul XVII, B, Editura Academiei, București, 1951, p.132-136; Ibidem, vol II (1526-1556), p.340; Ibidem, vol.VI (1591-1600), București, 1953, p.276.
- ¹⁵ *Documenta Romaniae Historica*, vol.I, Editura Academiei, București, 1966, p.70-71, 124-125.
- ¹⁶ Dinu C.Giurescu, *Anatafterul. Condica de venituri și cheltuieli a domniei lui Constantin Brâncoveanu*, în SMIM, nr.IV, 1962, p.405.
- ¹⁷ Elena Udriște, Târgu-Jiu, *Ghid istorico-turistic*, Craiova, 1964; Cornel Cârstoiu, Târgu-Jiu, *Mic îndreptar turistic*, Editura Meridiane, București, 1969; Elisabeta Ancuța Rușinaru, *Gorj, Ghid turistic*, Editura Meridiane, București, 1973.
- ¹⁸ Dinu C.Giurescu, *Țara Românească în secolele XIV și XV*, Editura Științifică, București, 1973, p.254.

¹⁹ Ștefan Ionescu, Panait I.Panait, *Constantin Vodă Brâncoveanu*, Editura Științifică, București, 1969, p.82.

²⁰ Ana Toșa Turdeanu, *Oltenia. Geografia istorică în cărțile secolului al XVIII-lea*, Editura Scrisului românesc, Craiova, 1975, p.140-149.

²¹ Se vorbește de Fabrica de ceramică de la Târgu-Jiu, C.C.Giurescu, Dinu C.Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1981, p.574.

²² V.Cărăbiș, *Istoria Gorjului*, Editura Editis, București, 1995, p.94-100.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ion Mocioi, Gheorghe Magheru, (1804-1880), în "Litua", II, 1982, p.375-385; Vasile Marinoiu, *Evoluția orașului Târgu-Jiu în secolele XVIII-XIX*, în "Terra Litua", nr.1, 1997, p.44; Dan Neguleasa, Gheorghe Magheru în arhivele oltene, în "Litua" III, 1986, p.428; Dan Neguleasa, Florina Popescu, *Memoria documentelor*, în "Litua", I, 1978, p.253.

²⁶ Ion Mocioi, Vasile Lascăr - primar la Târgu-Jiu (1852-1907), în "Litua" IV, 1994, p.207-208.

²⁷ Ioana Dina, *Istoricul palatului comunal din Târgu-Jiu*, în "Litua" V, 1992, p.111-118.

²⁸ Elena Udriște, *Începuturile iluminatului public în orașul Târgu-Jiu*, în "Litua", IV, 1988, p.433.

²⁹ Idem, *O hotărnicie a Târgu-Jiului din anul 1847*, în "Litua", III, 1986, p.445.

³⁰ Em.E. Săvoiu, *Școala primară de fete. Contribuții la istoricul învățământului din Târgu-Jiu*, în "Litua", I, 1978, p.221-227; Tudor Nedelcea, *Prima școală de ceramică din țară. Școala de ceramică din Târgu-Jiu*, în "Litua", I, 1978, p.227-231; V.Cărăbiș, *Câteva date despre învățământul din Târgu-Jiu la jumătatea secolului al XIX-lea*, în "Litua", III, 1986, p.476-482; Gh.Gârdu, *Școala elinească și românească de la Târgu-Jiu*, în "Litua", IV, 1988, p.245; V.Andrițoiu, *Învățământul gorjean în timpul participării României la primul război mondial (1916-1918)* în "Litua", IV, 1988, p.255-275; Gh.Gârdu, *Gimnaziul real de la Târgu-Jiu*, în "Litua", V, 1992, p.191-220; Iancu St.Toma, *Alexandru N.Popescu Craiovescu - profesor la Școala*

Națională din Târgu-Jiu (1841-1847), în "Litua", V, 1992. P.221-232;
Gh.Gârdu, *Școala reală de la Târgu-Jiu*, Litua, VI, 1994, p.100-109.

³¹ Adrian Bacherete, *Primul medic "spitalicesc" din Gorj: Doctor Dimitrie Culcer (1807-1867)*, în "Litua", I, 1978, p.141; Gh.Gârdu, *Spișeria de la Târgu-Jiu*, în "Litua", VI, 1994, p.110-139.

³² Jean Bărbulescu, op.cit., p.175 I. Dina.

³³ Fondul Muzeului județean Gorj.